

KALUNDBORG ARKÆOLOGI FORENING

29. årgang nr. 1, januar 2016

FORMANDENS ORIENTERING

Siden sidst

Efteråret bød på en række interessante aktiviteter. I september besøgte vi den middelalderlige Sankt Laurentii Kirkeruin i Roskilde, som ligger godt gemt væk under Stændertorvet – et meget fint eksempel på hvordan udgravede fortidsminder kan og bør bevares og formidles, og vel værd et besøg. I oktober deltog vi i SDA's Sjællandstræf med tre spændende foredrag om magtcentre Gudme, Lejre og Hoby.

På Tissø Vikingemarked i oktober spurgte Nationalmuseets Lars Jørgensen og Josefine Bican mig om foreningen kunne stille med et vandsoldningshold tre dage senere til en hemmelig opgave! Kl. 22 lørdag aften udsendte jeg en e-mail til jer om opgaven uden at kunne fortælle hvad det drejede sig om. Inden for en time havde jeg fået den første tilmelding, og tirsdag kunne foreningen stille på pladsen med 12 mand, vandsoldningsudstyr (som jeg opsatte efter mørkets frembrud aftenen før så ingen kunne se det) og 3 kubikmeter vand på Gunnars trailer! Først da holdet mødte på pladsen, fik de at vide at der skulle opgraves en vikingeskat. Selv om arkæologerne og detektorførerne fandt det meste af skatten, overså de en del, og vi fandt således 20 (små) stykker sølv og et stykke guld i vandsoldene. I to timer sad vi 20 mand rundt om nedgravningsstedet og så spændt på mens Josefine og Trine Borake (fra MVE) udgravede bunden af skatten. Et par sjove dage for alle der deltog. Vi glæder os til offentliggørelsen af skatten.

Som tak for vores indsats ved udgravningerne i år blev Arkæologiforeningen inviteret til MVE's nye arkæologilokaler i Nyvang i slutningen af oktober. Efter en god rundvisning og mulighed for at se fundene præsenterede Lone Claudi Hansen og Trine Borake os for de foreløbige resultater af de tre udgravninger.

I efterårsferien arrangerede vi en meget vellykket vifte af stenalderaktiviteter for skolebørn på Kalundborg Museum. Museets have blev forvandlet til en stenalderboplads. Børnene kunne lave skraber af flint, rense friske dyreskind med skraberne, tærse korn, kværne korn med museets stenalderkværne og bage snobrød og fladbrød af melet,

stege kød i kogestensgruber, bygge en sektion lerklinet husvæg, bearbejde råler, lave keramik og brænde keramikken i et bål.

I november og december holdt Frauke Witte og Lone Claudi-Hansen fremragende foredrag om udgravning af hhv. Danevirkes eneste port og stenalderbopladsen ved Rendsborgparken.

Endelig kan nævnes julefrokosten med forudgående overlevelsestur til otte gravhøje ved Gåsetofte, Stejlhøj og Vesterlyng, hvoraf nogle lå godt gemt væk i private haver.

Ny Arkæologiforeningsudstilling

Museet har bedt os om at arrangere en stor udstilling om ”Vikingerne ved Melby” i Riddersalen til efteråret. Vi vil bl.a. udstille de flere hundrede genstande fra jernalder, vikingetid og tidlig middelalder som er fundet af foreningens medlemmer ved Melby.

Generalforsamling

Hvis der er nogen der har forslag til behandling, bedes disse indsendt til formanden senest otte dage før generalforsamlingen. Eftersom museumsfusionen nu er på plads, vil vi opdatere foreningens vedtægter. I får tilsendt et udkast til de nye vedtægter snart.

Kommende aktiviteter (se mere herom andetsteds i medlemsbladet eller i januarnummeret af Museumsforeningens nyhedsblad):

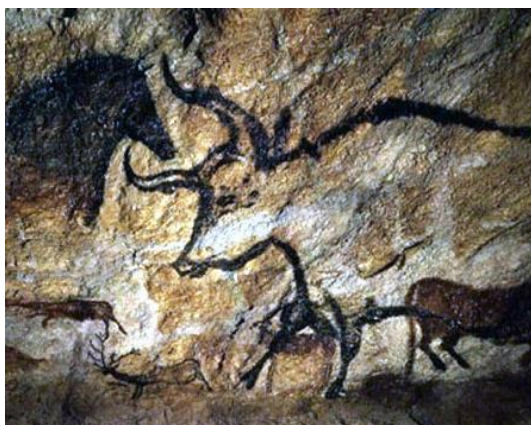
- 23. januar: Kystrekognosceringskursus
- 3. februar: Foredrag – Saltbæk Vigs historie, drift og pleje
- 9. februar: Generalforsamling
- 22. februar: Udflugt til Zoologisk Museum
- 2. marts: Foredrag – Sognedannelse og sognekirker i middelalderen
- 10. marts: Foreningsaften – flintbestemmelse
- 19. marts: Kystrekognoscering
- 6. april: Foredrag – Stednavne omkring Tissø i jernalderen
- 17. april: Kystrekognoscering
- 19. april: Museumsforeningens generalforsamling
- 1. maj: Udflugt til SDA's Årsmøde i Faaborg
- 3. maj: Foredrag – Pompeius, Mithradates og Alexander den Store

David Barry

UDFLUGT TIL ZOOLOGISK MUSEUM

Mandag den 22. februar 2016

Vores forårsudflugt går i år til Zoologisk Museum (nu del af Statens Naturhistoriske Museum). Besøget fokuserer på forhistoriske dyr og museets kvartærzoologiske samling. Kim Aaris-Sørensen og Kristian Gregersen, som er den tidligere og den nuværende kurator for samlingen, vil være vores guider. Vi starter kl. 16.00 med rundvisning i udstillingen "Danmarks dyreverden gennem 20.000 år – Fra mammutsteppe til kultursteppe". Derefter besøger vi museets kvartærzoologiske samlinger, som bl.a. rummer størstedelen af det arkæologiske knoglemateriale fra Danmark og Grønland, inklusive knogle-

materialet fra flere af de mange udgravninger vi har deltaget i, bl.a. Grønvang 1 og 2, Rendsborgparken, Gåsetofte og Fasanhøj på Sprogø. Arbejdsgangen og arbejdsmetoder i forbindelse med registrering, magasinering og ikke mindst identifikation af zooarkæologiske materiale vil blive demonstreret.

På vej til Zoologisk Museum (som ellers ikke er åbent) vil vi besøge Nationalmuseet for at se Danefæudstillingen og Absalonudstillingen.

Det praktiske: Transporten foregår med tog fra Kalundborg kl. 11.46 for egen regning. Vi spiser frokost (egen madpakke) på toget. Man kan også tilslutte sig gruppen kl. 13.12 på Hovedbanegården, kl. 13.25 på Nationalmuseet eller kl. 15.55 på Zoologisk Museum. Vi tager toget tilbage til Kalundborg kl. 18.38 med ankomst kl. 20.10.

Tilmelding: Senest den 17. februar (men helst inden) til formanden per e-mail David@Barry.DK eller telefon 5956 5660 / 4082 8024.

KYSTREKOGNOSKERINGSKURSUS

Lørdag d. 23. januar 2016 kl. 10.00

Vore venner i Odsherred Museumsforenings nye arkæologigruppe hører til i et område med lange kyststrækninger. Inspireret af os har de ønsket at vi fortæller om vore erfaringer med rekognoscering af især eksponerede kystskrænter. Arkæologigruppen indgår i samarbejdet mellem arkæologiforeningerne under Museum Vestsjælland, og vi ser derfor gerne at vore egne medlemmer og eventuelle andre interesserede deltager i dette kursus.

Forhistorisk anlæg øverst i kystskrænten ved Halsskov. Her undersøges nedskredet materiale fra anlægget til højre.

Kl. 10.00 mødes vi på Kalundborg Museum, hvor vi er værter ved kaffe og kage. Vi gennemgår planlægning af rekognosceringsture, de typer af kulturspor man er på udkig efter i kystskrænterne og på stranden, samt beskrivelse, indmåling og indrapportering af fund.

Kl. 11.30-16:00 kører vi ud til nogle få udvalgte lokaliteter på Asnæs og Røsnæs der er udsat for kysterosion, bl.a. en Ertebølleboplads. Undervejs indtager vi vores medbragte frokost.

Tilmelding: Senest den 20. januar (men helst inden) til formanden per e-mail David@Barry.DK eller telefon 5956 5660/4082 8024. Husk madpakker, drikkevarer, gode vandrestøvler og varmt tøj.

VI SER PÅ OLDSAGER FRA TORPELUND

Bestemmelse, datering og beskrivelse

Torsdag d. 10. marts kl. 19:00

Indimellem har Kalundborg Museum modtaget større og mindre private oldsagssamlinger som gave. I 2012 indkom en rigtigt pæn samling fra gården Torpelund i Bregninge Sogn. Før genstandene indføres i det museale nummereringssystem, skal de bestemmes, dateres, beskrives og fotograferes.

Hvad mon der gemmer sig i kassen? Det er næsten som juleaften.

Arkæologiforeningen er blevet bedt om at bestemme disse oldsager. I den forbindelse laver vi en foreningsaften, hvor der vil være lejlighed til at få nogle fine sager mellem hænderne. Da materialet er alt for stort til, at vi kan nå at gennemgå det hele grundigt på en enkelt aften, vil vi overvejende koncentrere os om økserne fra yngre stenalder. Hvis du har Peter Vang Petersens "Flint fra Danmarks oldtid", er det en god ide at tage den med, ligesom det kan anbefales, at du forinden læser grundigt på afsnittet om yngre stenalders økser.

Jens

NOGET OM SKIVEØKSER (4)

Især med henblik på Stammebådspladsen

Fortsættelse af artikel i Kalundborg Arkæologiforenings medlemsblad nr. 1. januar 2015, nr. 2. maj 2015 og nr. 3 september 2015

Slidspor på flint

Analyser af mikroskopiske slidspor på forhistoriske flintredskaber er en tidskrævende men spændende disciplin, der jævnligt har givet uventede resultater. Tag nu for eksempel de velkendte skrabere, der er talrige på mange af stenalderens bopladser. De er tidligere traditionelt blevet kaldt skindskrabere, der, som navnet siger, mentes at have været anvendt til skrabning af skind. Men slidsporsanalyser af skrabere fra blandt andet den berømte mellemneolitiske Sarup-plads på Fyn har vist, at skrabere er blevet anvendt til bearbejdning af såvel træ som skind. 143 skrabere fra denne lokalitet blev undersøgt for slidspor, hvorved det konstateredes, at 90 var anvendt på træ og 15 på skind, mens to var anvendt på begge materialer (Jeppesen 1984). Det viser sig altså, at skraberne fra denne lokalitet er endog stærkt domineret af træskrabere i forhold til skindskrabere. De undersøgte skrabere fra Sarup er dateret til sen MN II, Blandebjerg-fasen, som på Sarup er en ”almindelig” bosættelsesfase, der er yngre end den ”befæstede” Sarup I, der er fra Fuchsberg-fasen, der betragtes som en overgangsfase mellem TN og MN og ligeledes yngre end Sarup II, der er fra MN Ib, Klintebakke-fasen.

Andre undersøgelser har vist, at skrabere også kan have været anvendt i forbindelse med andre materialer end træ og skind. Således er der fra lokaliteten Dyngby fra Ertebøllekulturen undersøgt 16 skrabere, hvoraf det var muligt at analysere 11 eksemplarer. To af dem viste sig at have været anvendt som knive. I øvrigt havde skraberne været anvendt til så forskellige formål som frisk skind (3 stk.), skind/knogle (1 stk.), træ (5 stk.) og knogle (1 stk.) (Skriver 2002).

Som det ses af de ovenstående eksempler, udgør andelen af bearbejdning af skind i realiteten kun en mindre del af skrabernes anvendelse i ovennævnte analyser. Med andre ord er den gamle betegnelse ”skindskraber” temmelig misvisende.

Der er efterhånden udført slidsporsanalyser på flere forskellige redskabstyper af flint, som er publiceret diverse steder. Uden at gå i dybden med emnet her kan nævnes slidspor på flækker (Jensen 1982; Skriver 2002 og 2011), på forskellige flækkeredskaber såsom neolitiske fintandede flækker og flækkesegle (Jensen 1994), på flækkesegle fra yngre bronzealder (Jensen 1990) og på pilespidser (Bye-Jensen 2011; Fischer, Hansen og Rasmussen 1984). I de her nævnte publikationer kan du finde en masse relevante litteraturhenvisninger.

Slidspor på skiveøkser

Men nu tilbage til skiveøkserne.

Ved første øjekast virker de tidligere omtalte og viste rekonstruktioner af skæftning af skiveøkser i Arkæologiforeningens medlemsblad september 2015 rimeligt realistiske, og man kan flere steder i litteraturen støde på oplysningen, at umiddelbart synlige slidspor på økseæggen viser, at de må have været skæftet som tværøkser. Men det er imidlertid spørgsmålet, om andre skæftningsmåder og anvendelser kan tænkes. Analyser af slidspor på skiveøkser har peget i retning af, at det måske i realiteten kun er et fåtal af skiveøkserne, der vitterligt har været anvendt som økser. Det kan man for eksempel læse om i en artikel i tidsskriftet SKALK (Adamsen 1998). Adamsen skriver blandt andet, at skiveøkser i arkæologiens barndom blev kaldt skivespaltere, men at de snart blev opfattet som økser, hvor de kom til at spille en afgørende rolle for stenalderens todeling. Først i 1980'erne kom man imidlertid videre i forståelsen af redskabets anvendelsesmuligheder. Helle Juel Jensen fra Århus Universitet har analyseret et antal skiveøkser fra ertebøllepladsen Skateholm i Sydsverige, og ved hjælp af mikroskopundersøgelser af slidspor på redskabsæggene kombineret med praktiske forsøg kunne det påvises,

at ni skiveøkser havde slidspor efter kød og knogler, en enkelt skiveøkse havde arbejdet som skraber i frisk skind, mens kun tre af økserne havde bearbejdet træ. Slidsporene viste, at disse økser havde fungeret som tværøkser, hvad også flere andre forskere har været inde på. Et andet svensk bopladsfund, der er undersøgt af Helena Knutsson, viste endnu større dominans af spor efter arbejde i kød, knogler og skind. Sammenligningen med den eskimoiske kvindekniiv – ulo – i medlemsbladet maj 2015 er måske ikke helt ved siden af. Poul Otto Nielsen citeres her: *”Skiveøkserne” udgør et problem. Ingen ved, om dette redskab har været brugt som økse. Det er dog sikkert, at det drejer sig om et ægredskab, som har været skæftet i et håndtag eller skaft. Slagtekniv eller skindkniv? – det er to nærliggende muligheder.* (Nielsen 2001).

Ikke desto mindre må en del af skiveøkserne reelt have fungeret som huggeredskaber. Det ses blandt andet af, at nogle af dem har synlige brugsskader – sandsynligvis hugskader – på æggen. Den slags skader kan næppe fremkomme ved, at en skiveøkse anvendes som kniv. Nogle eksemplarer har endog meget kraftige brugsskader på æggen (se foto næste side). Disse beskadigelser svarer til brugsskader fremkommet eksperimentelt ved hugning i hårde materialer som hjortetak og knogle. Hjortetakker, der bærer spor af at være blevet behugget med en økse, er i øvrigt almindeligt forekommende på pladser fra Ertebøllekulturen (Andersen 2009).

Form

Vi har tidligere set på, hvorledes skiveøkser kan klassificeres ud fra fremstillingstekniske kriterier. Kanthuggede skiveøkser har fået begge sidekanter tildannet ved slag fra skivens underside. På asymmetriske skiveøkser er den ene sidekant tildannet fra undersiden og den anden fra oversiden. Fladhuggede skiveøkser har fået tildannet begge sidekanter fra oversiden med efterfølgende fladhugning af oversiden.

Fra Stambædspladsen. Symmetrisk fladhugget skiveøkse med kraftige brugs-skader på æggen. Skaderne stammer med stor sandsynlighed fra bearbejdning af knogle eller tak.

Som nævnt i medlemsbladet januar 2015 er det den almindelige opfattelse nu om dage, at ovennævnte fremstillingsmåder næppe kan tillægges den helt store kronologiske betydning. Man kunne derfor i stedet vælge at klassificere skiveøkserne ud fra deres omrids, hvor tre hovedtyper kan opstilles:

1. Skiveøkser med udbuede sidekanter og deraf følgende relativt smal æg.
2. Skiveøkser med lige, divergerende sidekanter.
3. Skiveøkser med indbuede sidekanter, hvoraf følger en bred mere eller mindre udsvajet æg, hvor Møn-typen udgør den mest ekstreme form.

Ud over de tre hovedtyper kan der være skiveøkser, som på forskellig måde afviger. Der er for eksempel blandt andet eksemplarer, der nærmest er en slags mellemformer med træk fra to typer.

Skiveøkser fra Stammedbådspladsen.

Til venstre symmetrisk fladhugget skiveøkse med udbuede sidekanter og smal æg. Længde 10,2 cm, ægbredde 3,4 cm.

I midten symmetrisk fladhugget skiveøkse med lige divergerende sidekanter. Længde 8,3 cm, ægbredde 5,7 cm.

Til højre symmetrisk fladhugget skiveøkse med indbuede sidekanter og bred æg. Længde 8,9 cm, ægbredde 7,1 cm.

Man kunne umiddelbart godt forestille sig, at de forskellige hovedtyper var udslag af forskellig anvendelse, og denne mulighed kan vel ikke uden videre helt udelukkes. Men Axel Degn Johanssons analyser af de fladhuggede skiveøkser fra Karrebæk og Dybsø Fjorde i Sydvestsjælland viser, at de nævnte tre hovedtyper til en vis grad har kronologisk og dermed dateringsmæssig værdi, idet de enkelte typer optræder med varierende hyppighed på bopladser fra Ertebøllekulturens forskellige faser (Johansson 1998). Tilsvarende har Søren H. Andersen påvist noget tilsvarende på Ertebøllepladsen Norslund i Østjylland, hvor hyppigheden af de tre typer ændrer sig fra pladsens ældste til de yngste kulturlag.

Johanssons analyser har vist, at typen med udbuede sidekanter, relativt smal æg og en middel-ægbredde på 37-40 mm ofte forekommer i Johanssons **Møllekrog-fase** (4.900-4.800 f.Kr) svarende til den sene del af tidlig Ertebøllekultur.

I **Lundebakke-fasen** (4.800-4.500 f.Kr) svarende til mellemste Ertebøllekultur er skiveøksernes middel-ægbredde vokset til 40-45 mm, og sidekanterne er let udbuede, lige eller let indbuede.

I **Fiskerhus- og Karrebæk-fasen** (4.500-3.900 f.Kr) svarende til sen Ertebøllekultur er middel-ægbredden 45-50 mm, og flertallet af økserne har indbuede sidekanter.

Søren H. Andersen (2009) har skematisk påvist en tilsvarende ændring af skiveøksernes form med deraf følgende tiltagende ægbredde i løbet af Ertebøllekulturen på ertebøllepladsen Norslund i Jylland.

Norslund lag 3 + 4 (5.400 BC)

Fra denne fase er der udelukkende skiveøkser med udbuede sider og lige sider med dominans af de udbuede. Den gennemsnitlige ægbredde er 3,3 cm, og gennemsnitslængden er 9,2 cm.

Norslund lag 2 (4.600 BC)

I denne fase er der en svag dominans af skiveøkser med udbuede sider og med lige sider, men skiveøkser med indbuede sider forekommer også. Den gennemsnitlige ægbredde er 4,0 cm, og gennemsnitslængden er 7,5 cm.

Norslund lag 0 + 1 (4.200 BC)

Skiveøkserne er nu domineret af typen med indbuede sider, men de to andre typer er fortsat også til stede. Den gennemsnitlige ægbredde er 4,5 cm, og gennemsnitslængden er 7,4 cm

Vi ser altså, at ægbredden på Norslund er stigende i løbet af Ertebølletiden, samtidig med at økserne generelt gradvis bliver lidt kortere. Det samme skema viser også, at kanthuggede og fladhuggede skiveøkser optræder med nogenlunde samme hyppighed i Norslund lag 4 og 3, men at de fladhuggede skiveøkser bliver stærkt dominerende i Norslund lag 2 og Norslund lag 0 + 1, og noget tilsvarende ses på lokaliteterne Ronæs Skov og Vængesø.

Kalundborg Fjord

Stenalderens kystbopladser omkring Kalundborg Fjord er temmelig oversete i dansk arkæologi. Slår man op i Therkel Mathiassens "Nordvestsjælland Oldtidsbebyggelse" (Mathiassen, 1959), viser kortet over kystlokaliteter fra ældre stenalder, at fund fra denne tid på det nærmeste er fraværende. Mathiassens mangel på lokaliteter giver imidlertid et ganske misvisende billede af de faktiske forhold. Den flittige amatørarkæolog Egon "Columbus" Iversen har gennem en årrække blandt mange andre steder rekognosceret markerne rundt om den fossile Kalundborg Inderfjord ud fra den tanke, at der kunne findes bopladser fra Ertebøllekulturen omkring Litorinahavets højeste vandstand. Dette maksimum er på Kalundborgegnen omkring kote 2,5 (Mertz, 1924).

Egon Iversens undersøgelser påviste ca. 50 fundpladser med genstande overvejende fra Ertebøllekulturen. Kalundborg Museums senere undersøgelser i forbindelse med diverse anlægsarbejder har nu bragt antallet af kystbopladser op på omkring 60. I og for sig er det vel ikke overraskende, at stenalderens Kalundborg Fjord har været lige så tæt beboet og intenst udnyttet, som det kendes fra en lang række andre danske fjorde, bugter og vige.

Iversens optegnelser og mange fund blev for nogle år siden indleveret på Kalundborg Museum, hvor materialet er registreret og opbevares. Det kunne være interessant at få dette materiale, sammen med Kalundborg Museums øvrige materiale fra Inderfjordsområdet, grundigt analyseret. Iversen har for så vidt allerede skabt fundamentet for dette, idet stort set alle genstandene i fundlisterne er beskrevet ved mål, og mange er skitseret i tegninger.

Efter denne lange indledning kan vi i næste nummer af medlemsbladet begynde at koncentrere os om skiveøkserne fra Stammebådspladsen. Her vil primært være fokus på de skiveøkser, der fremkom ved Arkæologiforeningens systematiske udgravning af 335 kvadratmeter fundførende lag. Skiveøkser fra pladsen der er fremkommet på mere usystematisk vis, er naturligvis også registreret.

(Artiklen fortsættes i næste medlemsblad) Jens Nielsen

KERAMIK FRA RENDSBORGPARKEN

Over en otteugers periode i sommeren 2015 deltog tyve medlemmer af Arkæologiforeningen (samt fire personer fra tre af de andre arkæologiforeninger vi samarbejder med) i MVE's store udgravning af en boplads fra bondestenalderen ved Rendsborgparken. Mens de fire arkæologer koncentrerede sig om udgravning af selve bopladsen, fik vi til opgave at udgrave et stort udsmidslag i den sydlige udkant af bopladsen ud imod den daværende fjord (fig. 1). Derudover skulle vi tømme nogle maskinsnittede gruber på selve bopladsen.

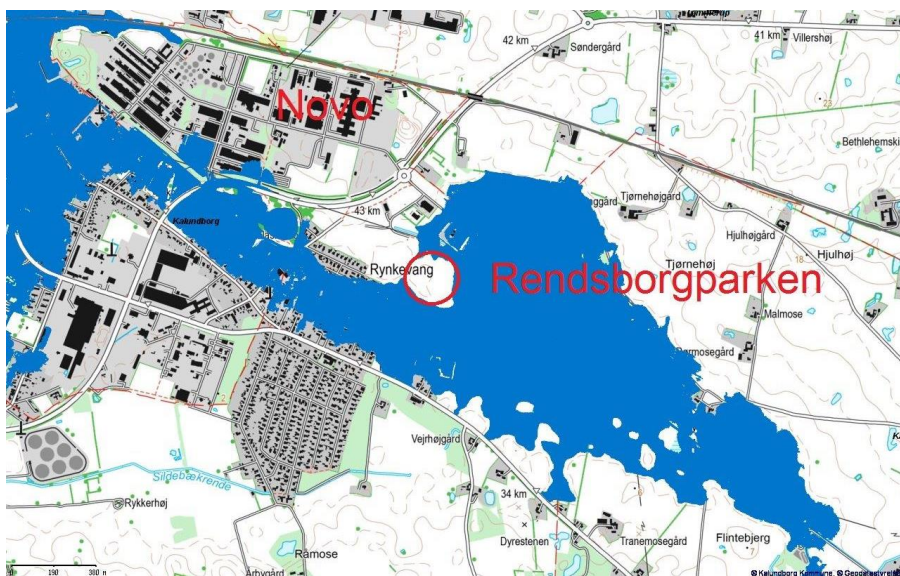

Fig. 1. I bondestenalderen strakte Kalundborg Fjord sig flere kilometer længere mod øst end det er tilfældet nu. Kortet viser de områder af Kalundborg der dengang lå under vand. Bopladsen ved Rendsborgparken lå på en lille halvø på fjordens nordkyst.

Vi amatørarkæologer udgravede 120 kvadratmeter af udsmidslaget og 14 snittede gruber. Fundmængden af flint, keramik og lerklining var omfattende. Alene af keramik udgravede vi 4.073 potteskår og 46 skår af lerskiver. Formålet med denne artikel er at give foreningens medlemmer en ide om hvad vi har udgravet af keramik. Artiklen omhandler ikke keramikken der blev udgravet på selve bopladsen af

arkæologerne, og omhandler derved kun ca. halvdelen af keramikken fra Rendsborgparken. Artiklen må ikke betragtes som mere end bare en foreløbig fortolkning af materialet. Den endelige fortolkning foretages af udgravningsleder Lone Claudi-Hansen og MVE.

Ved mængden af fund måler Rendsborgpark-bopladsen sig med de største, rigeste og mest velkendte mellemneolitiske bopladser såsom Bundsø, Lindø og Troldebjerg, både hvad angår flint og keramik. Materialet fra Bundsø omfatter ca. 10.900 potteskår, hvoraf 521 (4,8%) var ornamenterede, mens materialet fra Lindø omfatter 6.416 potteskår, hvoraf 264 (4,1%) var ornamenterede.

Af de 4.073 potteskår vi udgravede, var 214 (5,3%) ornamenterede. 9,5% af de skår vi fandt, var randskår, og af disse var 26% ornamenterede. Snart lægger jeg nogle orienteringer på foreningens hjemmeside med billeder af hhv. flint og keramik fra hvert kvadrat således at I kan se hvad I hver især har udgravet. Derudover lægger jeg en orientering med nærbilleder af de 214 ornamenterede skår, hvoraf nogle få vises i denne artikel.

Bopladsen dateres til jættestuetiden

Allerede ret tidligt i udgravningen fandt vi et potteskår med øjendekoration fra et såkaldt ansigtskar (medlemsbladet maj 2015). Skåret dateres til yngre tragtbægerkultur, dvs. mellemneolitikum, mere specifikt MN III/IV (Bundsø/Lindø), dvs. 3.000–2.900 f.Kr. Dette potteskår vil jeg skrive om i næste nummer af medlemsbladet.

Spørgsmålet er om resten af keramikken stammer fra samme snævre periode. Jens Nielsen og jeg har derfor gennemgået billederne af de 214 ornamenterede potteskår baseret på Klaus Ebbesens omfattende analyse af keramik fra den ødanske yngre tragtbægerkultur (Arkæologiske Studier 1975 Vol. II). Ebbesens analyse er dog baseret på gravkeramik (fig. 2), som plejer at være meget fint ornamenteret, og ikke bopladskeramik som her, som inkluderer en del mindre raffineret ornamentik. Ebbesen skelner mellem perioderne MN III (Bundsø), MN IVA (Lindø) og MN IVB, men nu om dage betragtes disse som en periode, dvs. MN III/IV (Bundsø/Lindø).

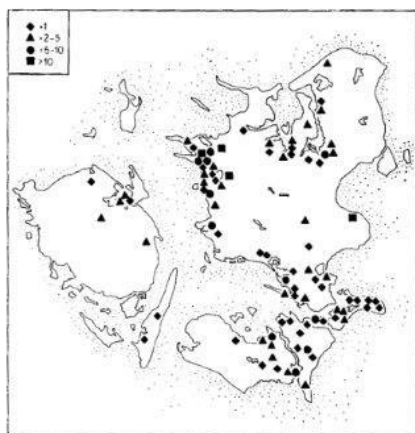

Fig. 23. Megalithgräber mit Tongefäßen, verziert im MN III-Stil.

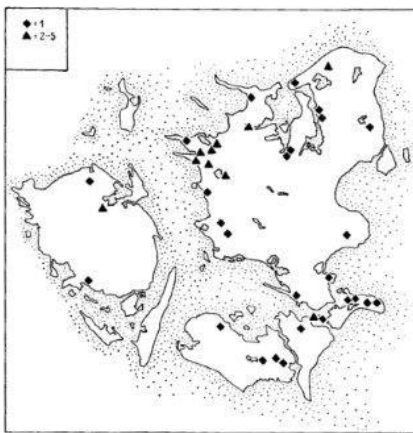

Fig. 24. Megalithgräber mit Tongefäßen, verziert im insel-dänischen Ferslev-Stil.

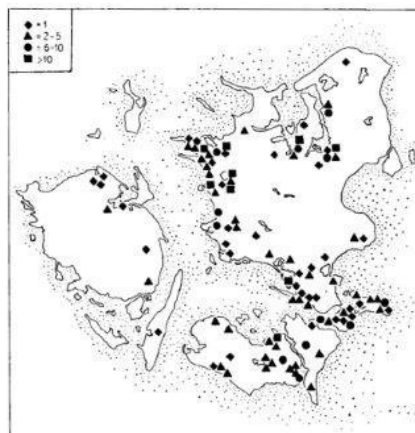

Fig. 25. Megalithgräber mit Tongefäßen, verziert im MN IVA-Stil.

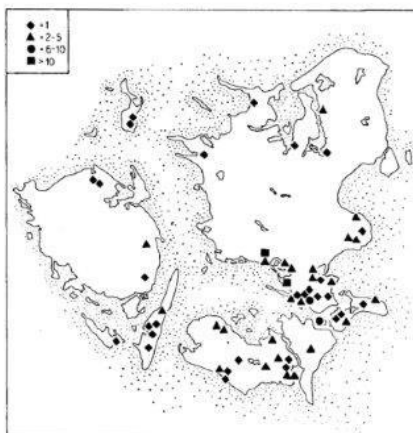

Fig. 26. Megalithgräber mit Tongefäßen, verziert im MN IVB-Stil.

Fig. 2. Ebbesens analyse af keramikken fra ødansk yngre tragtbægerkultur er for MN III/IV's vedkommende baseret på ovenstående megalitgrave. Der er en tydelig koncentration omkring Kalundborg.

Blandt de 214 ornamenterede skår som foreningen udgravede, har vi ikke fundet nogen ornamentiktyper der falder helt uden for den ovennævnte tidsperiode. Der er dog en vis usikkerhed der skyldes at mange af skårene er små (2-3 cm), og det derfor er vanskeligt at vide om de er hals- eller bugskår. Ligeledes kan det med små skår være vanskeligt at bestemme om ornamentikken i nærheden af randen er

randornamentik eller halsornamentik. Med nogle skår er det svært at bestemme hvilken teknik der er brugt til at lave ornamentikken (f.eks. furestik eller tandstok), og derved hvilke typer der er tale om. Endelig er det nogle gange svært at fortolke Ebbesens tegninger (fig. 3).

Fig. 3. Her ses nogle af Ebbesens halsornamentiktyper. Typerne markeret med rødt har vi kunnet identificere blandt potteskårene fra Rendsborgparken.

Det var ikke muligt at typebestemme alle de ornamenterede potteskår, men alle dem vi kunne bestemme, var ornamentiktyper brugt i MN III og MN IV (fig. 4-10). Som det fremgår af figur 12, var nogle af typerne også i brug før og efter disse to perioder.

Fig. 4. Tv. ses et bugskår dekoreret med furestik hvor der skiftevis stikkes og trækkes tilbage i række (B2; MN III-VIA). I skåret th. kan man se at den sidste gang man trækker tilbage, får man et kommaformet hul. Hvis kommaet peger til højre, var pottemageren sandsynligvis højrehåndet, og omvendt.

Fig. 5. Udfyldte trekanter og romber er typisk for Bundsø-keramik. Her ses to eksempler af R45-48. Når skraveringerne peger opad mod højre, var pottemageren sandsynligvis højrehåndet, som på skåret th., og hvis de peger opad mod venstre, var pottemageren sandsynligvis venstrehåndet, som på skåret tv.

Fig. 6. Randornamentik fra Rendsborgparken. Tv. R40 (MN III-IVA). Th. yder- og inderside med hhv. R45 og R46 (begge MN III-IVA). R46 er med furestik.

Fig. 7. Randornamentik fra Rendsborgparken. Tv. R1 (MN 1-IVA); midten R2c (MN 1-IVA); th. R2b (MN I-IVA) i kombination med halsornamentik H17 (MN II-IVA).

Fig. 8. Randornamentik fra Rendsborgparken. Tv. R18 (MN II-IVA); midten R60 (MN IVA-V); th. R38 /42 (MN III).

Fig. 9. Randornamentik fra Rendsborgparken. Mønstret til højre er muligvis lavet ved brug af kanten af et fiskegællelåg.

Fig. 10. Halsornamentik fra Rendsborgparken. Tv. H2 (MN III-IVA); midten H11 (MN II-IVB); th. H47 (MN IVB). Ornamentikken på skåret i midten betragtes som halsornamentik. Nederst på skåret ses toppen af bugornamentikken.

Fig.11. Halsornamentik fra Rendsborgparken. Tv. H12 (MN II-IVA); midten H13 (MN II-III) med randornamentik R2b (MN II-IVA); th. H17 (MN II-IVA).

Da ornamentiktyperne på vore rand-, hals- og bugskår var bestemt, kunne vi bruge Ebbesens analyse til at tidsfæste deres brugsperiode. Som det kan ses fra fig. 12, har vi kunnet identificere adskillige former for rand-, hals- og bugornamentik i brug i MN III/IV.

Fig. 19b.

Fig. 19c.

Fig. 12. Nogle af de identificerede ornamentiktyper er markeret med rødt. Halsornamentiktyperne H11, H12 og H13 var også i brug i MN II, mens randornamentiktyperne R46, R40 og R38 udelukkende eller hovedsageligt blev brugt i MN III eller IVA. Halsornamentiktype H47 blev kun brugt i MN IVA.

Flere af disse var også i brug i mindre omfang i MN II og måske også i MN I. Vi fandt ingen af de ornamentiktyper der udelukkende blev brugt i MN IV, men fandt et randskår med en sjælden ornamentiktype (R60) brugt i både MN IV og MN V (fig. 8).

Mens Bundsø-stilen blev efterfulgt af Lindø-stilen i de sydøstlige dele af Danmark, fik keramikken i det nordlige Jylland en helt særlig udformning, den såkaldte Ferslev-stil, der blev helt dominerende. Selv om Lindø-stilen dominerede i Østdanmark, blev der udviklet en ødansk Ferslev-stil, og der er en koncentration af megalitgrave omkring Kalundborg med keramik i Ferslev-stil (fig. 2). Blandt potteskårene fra Rendsborgparken har vi fundet to halsornamentiktyper i ødansk Ferslev-stil (fig. 13).

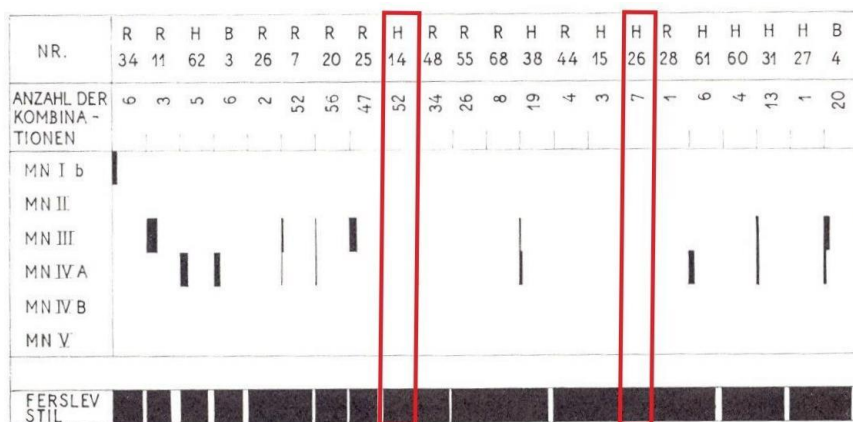

Fig. 19d.

Fig. 13. Blandt potteskårene fra Rendsborgparken fandt vi to halsornamentiktyper (H14 og H26) i ødansk Ferslev-stil. Der er en koncentration af megalitgrave med keramik i ødansk Ferslev-stil omkring Kalundborg (fig. 2).

Baseret på de potteskår vi udgravede, kan det foreløbig konkluderes at bopladsen hovedsageligt var i brug i perioden 3.000-2.900 f.Kr., måske tidligere, idet nogle af ornamentiktyperne var brugt tidligere, men ikke senere end 2.900 f.Kr., idet vi ikke fandt nogen ornamentiktyper der blev introduceret efter dette tidspunkt. Den endelige fortolkning af materialet må afvente Lone Claudi-Hansens analyse.

David Barry

FORÅRETS MUSEUMSFOREDRA

Foredragene holdes på Kalundborg Museum kl. 19.30. Porten åbnes kl. 19.00. Gratis entré for Arkæologiforeningens medlemmer. Læs mere om foredragene i januarnummeret af Museumsforeningens nyhedsblad. Se <http://www.vestmuseum.dk/Museumsforening-1.aspx>

3. februar 2016: Pernille Buttenschøn

”Saltbæk Vigs historie, drift og pleje”

2. marts 2016: Johnny Grandjean Gøgsig Jacobsen, Nordisk

Forskningsinstitut, Københavns Universitet

”Sognedannelse og sognekirker i middelalderens Nordvestsjælland”

6. april 2016: Sofie Laurine Albris, Nationalmuseet

”Stednavne og samfund omkring Tissø i jernalder og vikingetid”

3. maj 2016: Henriette Jepsen, Kalundborg Gymnasium

”Pompeius Magnus og Mithridates VI: Imiterede de Alexander den Store?”

FORÅRETS KYSTREKOGNOSCIERINGER

Lørdag den 19. marts kl. 09.00

Søndag den 17. april kl. 09.00

Da kysterosionen forårsaget af den kommende vinters storme sandsynligvis vil frilægge kulturlag langs Kalundborgs kyster, er det vigtigt at vi fortsætter vores kystrekognoscering. Hvor vi tager hen, vil afhænge af vejrforholdene.

Det praktiske: Vi mødes ved museet og deles om kørsel i egne biler. Husk varmt tøj, regntøj, gode sko, mad og drikkevarer.

Tilmelding: Senest hhv. den 18. marts og den 16. april (men helst inden) til formanden per e-mail David@Barry.DK eller telefon 5956 5660/4082 8024.

Udflugt til SDA'S ÅRSMØDE I FAABORG

Søndag d. 1. maj

Program

- 10.00 - 10.30: Ankomst, kaffe med brød og betaling.
- 10.30 - 11.30: Generalforsamling.
- 11.30 - 11.45: Udnævnelse af Årets Arkæolog
- 11.45 - 12.30: Peter Vang Petersen: "Hvordan afhjælpes Danefæ-puklen og andre museale registreringsproblemer?"
- 12.30 - 13.30: Frokostpause
- 13.30 - 14.15: Josefine Franck Bican: "Tissø som magtcenter"
- 14.15 - 14.45: Kaffepause
- 14.45 - 15.15: David Barry: "Melby-Tissø som importcenter i vikingetid"
- 15.15 - 16.00: Spørgsmål og afrunding

Mødet holdes på Øhavsmuseet Faaborg, Banegaardspladsen 2, 5600 Faaborg. Pris: kr. 125 inkl. formiddags- og eftermiddagskaffe.

Vi arrangerer en fællesudflugt til mødet i egne biler og deles om omkostningerne til benzin/bro. Afstanden er 130 km, og køretiden er 1 time 50 minutter.

Vi kører fra museet kl. 08.00 og forventer at være tilbage kl. 18.00. Der opsamles på Slagelsevej, og i Slagelse kl. 08.30.

Transportomkostningerne for dem der deler biler, forventes at være ca. kr. 150 per person. Jeg laver et solidarisk forslag til fordeling af totalomkostningerne baseret på maks. fire pladser per bil når jeg har tilmeldingerne. Man er selvfølgelig også fri til at køre alene og selv bære hele transportomkostningen.

Husk at tage en frokostpakke med. Tilmelding til formanden senest d. 23. april, helst per e-mail David@Barry.DK, ellers på telefon 5956 5660 eller mobil 4082 8024. Der laves en fælles tilmelding til SDA.

GENERALFORSAMLING

**Tirsdag den 9. februar
kl. 19.00 i museets foredragssal**

Dagsorden:

1. Valg af dirigent
2. Formandens beretning
3. Fremlæggelse og godkendelse af revideret regnskab
4. Vedtægtsændringer
5. Valg af bestyrelse og suppleanter:
På valg til bestyrelsen er:
Karen Boysen og Karen Vestergaard
6. Valg af revisorer og suppleanter
7. Fremlæggelse af planer for det kommende år
8. Behandling af indkomne forslag
9. Fastlæggelse af kontingent for 2016
10. Eventuelt

Efter generalforsamlingen har vi inviteret Grete Tvedegaard til at fortælle om Saltbæk Vigs historie. Grete er en af forfatterne til kommunens nye bog ”Saltbæk Vig – historie, natur, kultur”.

Kalundborg Arkæologiforenings bestyrelse

Formand: David Barry. Tlf. 5956 5660/40828024 (david@barry.dk)

Næstformand: Søren Rasmussen. Tlf. 2372 0595 (sran814@gmail.com)

Sekretær: Karen Boysen. Tlf. 5950 8911 (karen@ellemosegaard.dk)

Kasserer/redaktion: Jens Nielsen. Tlf. 4042 4326 (jen@vestmuseum.dk)

Karen Vestergaard. Tlf. 4031 5242 (lindehoj@lund.mail.dk)

Suppleanter: Birgitte Gelting og Lis Dannenberg

http://www.vestmuseum.dk/Museumsforening/Kalundborg_Arkæologiforening.aspx